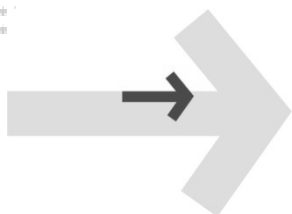

BD CENTER
ul. Broniewskiego 1
35-222 Rzeszów
tel. (017) 855 20 29
fax (017) 858 12 94
biuro@bdcenter.pl
www.bdcenter.pl

Diagnoza sektora podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubelskim

Streszczenie raportu z badań

Rzeszów 2012

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

REGIONALNY OŚRODEK
POLITYKI SPOŁECZNEJ
W LUBLINIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Niniejsze opracowanie zawiera prezentację najważniejszych wniosków z badań dotyczących diagnozy sektora podmiotów ekonomii społecznej w województwie lubelskim. Badania zostały zrealizowane w ramach projektu pn. „Opracowanie, realizacja i monitoring wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie – Drogowskaz rozwoju społecznego” Priorytet VII Promocja integracji społecznej, Działanie 7.1 Rozwój upowszechnianie aktywnej integracji, Poddziałanie 7.1.3 Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Głównym celem diagnozy sytuacji sektora ekonomii społecznej na Lubelszczyźnie był opis stanu ilościowego i jakości podmiotów ekonomii społecznej pod kątem obszarów funkcjonowania dotychczasowych instytucji, szans ich rozwoju, powstania i możliwości utworzenia nowych PES na terenie województwa przy wykorzystaniu współpracy z instytucjami wsparcia podmiotów ekonomii społecznej (rozumianymi jako ośrodki wsparcia ekonomii społecznej). Cele szczegółowe zostały określone następująco:

- uzyskanie informacji na temat PES funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego, w tym liczby podmiotów i osób zatrudnionych oraz korzystających ze wsparcia w ich ramach, a także obszarów działania,
- opis instytucji wsparcia podmiotów ekonomii społecznej działających w województwie Lubelskim w tym opis zakresu świadczonych usług, terenu działania, perspektyw trwałego funkcjonowania w systemie wsparcia ekonomii społecznej,
- ocena potencjału podmiotów ekonomii społecznej w kontekście produktów i usług przez nie wytwarzanych oraz ich dostosowania do potrzeb rynkowych wraz z identyfikacją możliwych kierunków rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w odniesieniu do sytuacji społeczno-gospodarczej województwa i potrzeb podmiotów ekonomii społecznej związanych z rozwijaniem działalności,
- opis poziomu, zasad i obszarów współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a innymi podmiotami w kontekście potrzeb, barier i problemów oraz potencjału rozwojowego w tym zakresie, a zwłaszcza z jednostkami samorządu terytorialnego, przedsiębiorcami, ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej,
- identyfikacja barier i problemów wpływających na działalność istniejących podmiotów ekonomii społecznej oraz utrudniających/uniemożliwiających powstawanie nowych podmiotów,
- analiza funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej mająca na celu identyfikację rozwiązań, które będą mogły być potraktowane jako rekomendowane.

Na potrzeby realizowanego badania przyjęto zawężone rozumienie pojęcia podmiotów ekonomii społecznej (PES), zaliczając do nich podmioty, których cele statutowe zawierają prowadzenie działalności wspomagającej zatrudnienie społeczne: spółdzielnie socjalne, spółdzielnie

inwalidów i niewidomych, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej oraz zakłady aktywności zawodowej.

Organizacje pozarządowe, które również zaliczane są do sektora ekonomii społecznej, w niniejszym opracowaniu analizowane były odrębnie i określane skrótem NGO. Autorzy mają świadomość swego rodzaju sztuczności takiego podziału, niemniej jednak został on zastosowany w celu wyodrębnienia z grupy badanych podmiotów organizacji skupiających swoją działalność na reintegracji zawodowej oraz zatrudnieniu socjalnym.

Celem zrealizowanych badań było między innymi uzyskanie danych na temat kondycji podmiotów ekonomii społecznej funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego, uwzględniającego takie kategorie jak:

- źródła finansowania podmiotów ekonomii społecznej,
- rodzaje źródeł finansowych pozyskanych na utworzenie danego podmiotu ekonomii społecznej,
- liczba wszystkich podmiotów ekonomii społecznej funkcjonujących na terenie województwa,
- liczba osób zatrudnionych w podmiotach ekonomii społecznej (z uwzględnieniem grup osób niepełnosprawnych, stopnia i rodzaju niepełnosprawności, przedziału wiekowego, płci, miejsca zamieszkania, wykształcenia),
- liczba osób korzystających ze wsparcia w ramach podmiotów ekonomii społecznej,
- obszary działania podmiotów ekonomii społecznej.

Badania miały również na celu uzyskanie informacji dotyczących instytucji wsparcia podmiotów ekonomii społecznej dla województwa lubelskiego, z uwzględnieniem:

- zakresu świadczonych usług,
- terenu działania,
- perspektyw trwałego funkcjonowania w systemie wsparcia ekonomii społecznej.

Przeprowadzone badania pozwoliły odpowiedzieć na postawione pytania i problemy badawcze, skoncentrowane na diagnozowaniu sytuacji aktualnej, problemów oraz szans rozwoju podmiotów sektora ekonomii społecznej na Lubelszczyźnie:

- Jakie obszary usług/usługi mogłyby być preferowane w działaniach podmiotów ekonomii społecznej? Które usługi mogłyby być zlecane do realizacji podmiotom ekonomii społecznej? Jak należy spełnić warunki, by mogły świadczyć usługi w tych obszarach?
- Jaki jest stosunek podmiotów ekonomii społecznej do mikropożyczek jako formy wsparcia oraz do innych instrumentów zwrotnych (kredytów, pożyczek, poręczeń)?
- Jaki jest stosunek PES do łączenia dotacji bezzwrotnych z instrumentami zwrotnymi?
- Jaki jest stosunek PES do mikroregionów? Czy woj. lubelskie powinno być podzielone na subregiony, w ramach których PES otrzymywałyby wsparcie?
- Jak PES widzą rolę samorządów w rozwoju ekonomii społecznej?
- Jaki jest zakres działania Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej?
- Jakie są rezultaty działań realizowanych przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej?
- Gdzie powinny być zlokalizowane Inkubatory Przedsiębiorczości Społecznej?

Celem badania było również przeprowadzenie szczegółowej analizy SWOT potencjału ekonomii społecznej w województwie lubelskim, pozwalającej zdiagnozować mocne i słabe strony, a także wskazać szanse i zagrożenia dla rozwoju podmiotów ES na Lubelszczyźnie.

Analiza danych zastanych była pierwszym etapem realizowanych badań. Badacze skoncentrowali się na zagadnieniach związanych z uwarunkowaniami prawnymi, dotyczącymi powstawania i funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej. Analizie zostały również poddane dokumenty programowe PO KL. Szczególnie wnikliwie przeanalizowano istniejące dokumenty strategiczne w zakresie polityki społecznej, ekonomii społecznej oraz rynku pracy, zarówno na poziomie wojewódzkim, powiatowym i gminnym.

Badania ilościowe przeprowadzone zostały przy zastosowaniu ankiety telefonicznej CATI na próbie losowo-kwotowej 176 organizacji działających w sektorze ekonomii społecznej na terenie wszystkich powiatów województwa lubelskiego. Badania zostały zrealizowane na przełomie lipca i sierpnia 2012 r. Respondentami były osoby zarządzające organizacjami oraz osoby wskazane przez zarząd, posiadające pełną wiedzę dotyczącą funkcjonowania danego podmiotu. Szczegółową charakterystykę próby badanych organizacji zawiera część czwarta niniejszego opracowania.

Badania jakościowe obejmowały przeprowadzenie indywidualnych wywiadów pogłębionych z przedstawicielami wskazanych do badania instytucji. Badanie terenowe było prowadzone w tym samym okresie, co badania CATI – na przełomie lipca i sierpnia 2012 r. Zrealizowano 38 indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) z osobami, które zarządzają badanymi organizacjami lub zostały przez zarząd rekomendowane do udziału w badaniu i posiadają pełną wiedzę dotyczącą funkcjonowania reprezentowanego podmiotu. W niektórych rozmowach uczestniczyło dwóch respondentów, były to wywiady w tzw. diadzie. Rozmówcy zostali dobrani celowo na podstawie roli w zarządzaniu instytucją oraz kompetentnej wiedzy dotyczącej jej funkcjonowania.

Przeprowadzone badania pozwoliły na sformułowanie wniosków dotyczących funkcjonowania sektora ekonomii społecznej w województwie lubelskim.

1. Pracownicy oraz członkowie wielu PES oraz NGO posiadają braki w zakresie kluczowych kompetencji:
 - Komunikacji i współpracy międzyinstytucjonalnej
 - Pozyskiwania środków finansowych z różnych źródeł zewnętrznych
 - Strategicznego myślenia, sporządzania biznesplanów, harmonogramów, sprawozdawczości
 - Zasad przedsiębiorczości społecznej.
2. Większość podmiotów ekonomii społecznej powstałych na Lubelszczyźnie nie posiada mocnych liderów ani menadżerów przedsiębiorczości społecznej.
3. Przedstawiciele NGO często nisko oceniają zaangażowanie członków stowarzyszeń w statutową działalność społeczną.
4. Większość istniejących PES znajduje się w trudnej sytuacji finansowej, a perspektywy ich rozwoju, a nawet funkcjonowania w przyszłości są w dużym stopniu zagrożone.
5. Funkcjonowanie większości PES oraz NGO działających na terenie woj. lubelskiego jest uzależnione od finansowania ze środków publicznych, co prowadzi do:
 - Nietrwałości, braku stabilności PES
 - Prowadzenia działalności „sezonowo”, od projektu do projektu
 - Uzależnienia od dostępności i wielkości środków publicznych
6. Większość PES, funkcjonujących na obszarze woj. lubelskiego, nie kieruje się przemyślaną i zaplanowaną strategią działania.

7. Zmniejszenie środków unijnych i związana z tym trudność w ich pozyskiwaniu w związku z końcem okresu programowania w 2014r. stanowi zagrożenie dla dużej części PES, bazujących na tym źródle finansowania.
8. Część środków z funduszy unijnych przekazywanych na wsparcie i rozwój ekonomii społecznej jest niewłaściwie wykorzystana. O dofinansowanie działań w tym zakresie często starają się podmioty, które nie posiadają wiedzy dotyczącej problematyki ekonomii społecznej, a ich celem jest pozyskanie środków finansowych na utrzymanie personelu, biura itp.
9. Słaba współpraca większości PES oraz NGO funkcjonujących na Lubelszczyźnie z samorządami w zakresie rozwijania ES w społecznościach lokalnych.
10. Władze publiczne oraz instytucje samorządowe nie wykorzystują w pełni możliwości wspierania ekonomii społecznej:
 - Klauzule społeczne nie są powszechnie stosowane w zamówieniach publicznych
 - Brak instrumentów finansowych wspomagających płynność finansową PES oraz NGO
 - Niewiedza większości urzędników administracji oraz instytucji samorządowych na temat problematyki ES
 - Niska wrażliwość społeczna władz samorządowych na sytuację PES oraz NGO
11. Część funkcjonujących na terenie woj. lubelskiego organizacji nie podejmuje współpracy z samorządami terytorialnymi na skutek negatywnych doświadczeń związanych z próbami nawiązania takiej współpracy.
12. Podmioty ekonomii społecznej a także NGO posiadają bardzo niewielką wiedzę na temat możliwości korzystania z instrumentów finansowych (zwrotnych oraz łączonych: zwrotnych i bezzwrotnych), w związku z czym obawiają się korzystania z takich form wsparcia. Równocześnie jednak sygnalizują potrzebę pozyskiwania doraźnych środków dla zapewnienia płynności finansowej.
13. Stosunkowo mała aktywność społeczności lokalnych – czynnikiem hamującym rozwój sektora ES w woj. lubelskim.
14. Tworzenie PES musi wynikać z działań oddolnych, z potrzeby społeczności lokalnych. Podmioty nie spełniające tego warunku, są nietrwałe i słabo rozwinięte.
15. Niska świadomość społeczna w woj. lubelskim dotycząca ES wpływa na utrwalanie negatywnych stereotypów. ES mylona jest często z pomocą społeczną, a spółdzielnie socjalne ze środowiskami patologicznymi. Taka sytuacja rodzi uprzedzenia i utrudnia funkcjonowanie PES w społecznościach lokalnych i na rynku pracy.
16. Poważnym zagrożeniem dla powstających PES jest niedostosowanie oferowanych usług do potrzeb lokalnego rynku pracy, brak rozeznania zapotrzebowania na konkretne usługi.
17. Osoby zakładające PES-y (zwłaszcza spółdzielnie socjalne) nie są wystarczająco przygotowywane do prowadzenia działalności. W procesie edukacji w zakresie prowadzenia przedsiębiorczości nie są one wystarczająco informowane o potencjalnych trudnościach związanych z funkcjonowaniem na rynku pracy. Brak również kształtowania umiejętności pokonywania problemów, co prowadzi do powstawania sytuacji kryzysowych zagrażających funkcjonowaniu nowopowstałych PES.
18. Ekonomia społeczna na Lubelszczyźnie rozwija się w trudnych warunkach ze względu na nasilenie problemów społecznych w województwie lubelskim: bezrobocie, biedy, starzenia się społeczności lokalnych, spadek liczby ludności (największy poziom migracji w kraju, spadek liczby urodzeń).

19. W szczególnie trudnej sytuacji znajdują się małe, peryferyjne, oddalone od dużych miast PES oraz NGO. Mają one ograniczony dostęp do informacji oraz do instytucji wsparcia, przez co często czują się osamotnione i pozbawione wsparcia w sytuacjach problemowych.
20. Ustawa o spółdzielniach socjalnych – Art.3 określa, że nazwa spółdzielni musi zawierać oznaczenie „Spółdzielnia Socjalna”. W opiniach przedstawicieli PES sformułowanie „socjalna” jest swoistym piętnem, kreuje negatywny wizerunek podmiotów w społecznościach lokalnych i na rynku pracy, sprawia, że są one kojarzone ze środowiskami patologicznymi.
21. Częstym problemem funkcjonujących w województwie lubelskim PES-ów są trudne warunki lokalowe, uniemożliwiające podmiotom rozwijanie prowadzonej działalności.
22. Pomiędzy instytucjami (zarówno PES jak i NGO) często dochodzi do rywalizacji przejawiającej się m.in. w konkurowaniu o środki finansowe, a niekiedy nawet w budowaniu negatywnego wizerunku konkurentom.
23. Niektóre unormowania prawne nie pozwalają lub utrudniają części PES prowadzenie działalności komercyjnej, są czynnikiem hamującym przedsiębiorczość społeczną. Wiele podmiotów widzi możliwość rozwoju lub poprawy jakości funkcjonowania instytucji w możliwości sprzedaży swoich produktów lub usług, ale istniejące przepisy prawne nie pozwalają im na to.
24. Niektóre przepisy prawne sformułowane są w sposób niejednoznaczny, pozwalający na dowolną ich interpretację, a co za tym idzie nierównego traktowania PES przez instytucje samorządowe.
25. Istnieją rozbieżności w rozumieniu definicji PES nawet wśród przedstawicieli PES. Niejednolita interpretacja powoduje sytuacje, w których organizacje nie wiedzą, czy mogą być zaliczane do PES, czy nie.
26. Zaniżanie cen usług poniżej kosztów jest często spotykanym procederem praktykowanym przez niektóre firmy komercyjne w zamówieniach publicznych. PES-y nie mają szans wobec takich działań. Przestrzeganie Kodeksu Pracy powoduje, że stają się niekonkurencyjne.
27. PES i NGO funkcjonujące od lat na rynku ES w woj. lubelskim posiadają często bogate doświadczenie w prowadzeniu działalności oraz wypracowane, sprawdzone standardy.